

Aktív részvétel az egyház életében. Az Erdélyi Római Katolikus Státus újjászervezése az 1989–90-es változások után

HOLLÓ LÁSZLÓ

Babeş-Bolyai Tudományegyetem,
Római Katolikus Teológia Kar, Kolozsvár (RO)
hollo.laszlo@ubbcluj.ro

Nóda Mózes professzor kollégának, akinek 65. születésnapjára egy – a jelen tanulmányt is magába foglaló – kötettel tisztelgünk, egyik központi kutatási témája a liturgiában, a szentmisén, a szentségek vételében, a zsolozsmában és a szent idők megünneplésében megvalósuló „participatio actuosa”. Különösen a teológiai disszertációjával kezdte és a további kutatómunkájával kívánta az aktív részvétel tényleges jelentését annak leszűkítő „lelki részvétel” értelmezéséből kibontani és az egyházi gyakorlat számára felmutatni.

Az Erdélyi Egyházmegye, mára Gyulafehérvári Főegyházmegye életében a 17. század óta gyakorlat volt a klerikusoknak és a világiaknak az egyházban a liturgián és a templom épületén kívül megvalósuló közös aktív részvétele. Ez az Erdélyi Római Katolikus Státus intézményében öltött testet, melyben a világi keresztények és klerikusok a világegyházban alig tapasztalt módon közösen vettek

részt az egyház oktatási, nevelési, szociális és gazdasági életében.¹ A kommunista hatalom a klerikus-laikus közös aktivitást ellehetetlenítette. Jelen tanulmányunkban a kommunizmus bukása után elinduló újjászerveződés rögzös útját mutatjuk be.

Az 1989–90-es kelet-európai társadalmi változások a térségben, így Romániában is lehetővé tették a kommunista diktatúrák idején leépített egyházi intézményrendszer fokozatos helyreállítását. Miután a romániai római katolikus egyház a kommunista uralom 1948-as berendezkedését követően a kommunizmus éveit törvényen kívüli állapotban vészelte át,² ekkor a társadalmi beágyazottsága gyökeresen megváltozott.

Az Erdélyi Római Katolikus Státus, mint katolikus autonómia, a reformációt követően fokozatosan alakult ki a püspök nélkül maradt Erdélyi Egyházmegye területén. Első említése 1615-ből való.³ A szükség szülte, és ezért nem a kánonjog, hanem a szokásjog alapján nyerte jogi megalapozását, és mint ilyen egyedülálló a katolikus világegyházban. Hivatása kezdettől fogva az, hogy klerikusokból és laikusokból álló intézményként az egyház érdekeinek képviseletében tevékenykedjen. Kezdetben a katolikus felekezeti érdek védelmével az erdélyi katolicizmus túlélését, később a katolikus felekezeti oktatás és szociális intézmények működtetésével, valamint

1 Vö. HOLLÓ László, Civil és egyházi világ összefonódása, *Civil Fórum* 10.3 (2009) 17–19.

2 A katolikus egyház az állammal folytatott tárgyalások során válaszázt elé került, „vagy elszakad Rómától, vagy törvényen kívül kerül. Így következett be – minden jó szándékú próbálkozás ellenére –, hogy míg a többi 14 jóváhagyott vallásfelekezet Romániában megkapta szervezeti és működési szabályzata minisztériumi jóváhagyását, addig a katolikus egyház nem, mert hivatalos vezetői nem voltak hajlandók elfogadni a hatóságok által diktált és a vallásszabadságot sértő működési statútumot, inkább vállalták a meghurcoltatást.” MARTON József, A katolikus egyház helyzete a kommunizmus idején Erdélyben, különös tekintettel a püspökökre, *Keresztény Szó* 21.3 (2010) 22–26.

3 Vö. SZILÁGYI Sándor, [Az erdélyi cath. autonómia keletkezéséről], *Nemzet* 1889. május 23., 2418 (141), 2.; ALBERT András, Egyházi autonómiatörékvések a 17. század végi Erdélyben, *Jog – Állam – Politika*, 5.3 (2013) 45–56 (45).

plébániák támogatásával a katolikus hitélet megújítását szolgálta.⁴ A Szenszék és a román kormány között 1932-ben kötött egyezmény, illetve közismertebb néven Accord⁵ által a korábban mindig féltőn óvott autonóm jellegét elveszítve Egyházmegyei Tanács néven átalakult. Miután 1948-ban a kommunista hatalom a vagyonát államosította, Márton Áron püspök további rendelkezésig ügyintézését saját hatáskörbe vonta.⁶

Az Egyházmegyei Tanács újraindítását az 1989–90-es megváltozott társadalmi és politikai körülmények között Bálint Lajos püspök kezdeményezte. Ezzel egy hosszú folyamat vette kezdetét, mely tizennégy év után, az Erdélyi Római Katolikus Státus Alapítványnak az állami törvények szerinti jogszerű bejegyeztetésével 2005. november 25-én ért véget. Tanulmányomban az újjáalakulás útkeresésének nehézségeit kívánom bemutatni.

Bálint Lajos érsek 1991. február 11-én határozatban rendelte el a „gyulafehérvári róm. kat. Egyházmegyei Tanács tevékenységének

4 A Státus történetével kapcsolatban lásd: HOLLÓ László, *A világiak által „vezetett” egyházmegye. Az Erdélyi Római Katolikus Státus társadalmi jelentősége I.*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2009.

5 Accord concernant l'interprétation de l'art. IX du concordat du 10 mai 1927 entre le Saint-Siège et le Gouvernement roumain. Francia eredeti és magyar fordításban kiadva in *I. Kultusztörvény. II. Konkordátum és Római egyezmény. III. Egyházmegyei Tanács ügyviteli szabályzata* (a továbbiakban KKE/II), Minerva, Cluj, 1937, II/19–32.

6 Márton Áron püspök attól tartott, hogy egyfelől a Tanács egyházhű tagjai közreműködésük folytán üldöztetésnek lehetnek kitéve, másfelől a hivataluk okán olyan „katolikusok” válhatnak a Státus tagjává, akik a helyzetüket felhasználhatják az állam Róma-ellenes tervei, illetve a nemzetegyház kivitelezésében. Hogy ez utóbbi félelme nem volt alaptalan, nemsokára nyilvánvalóvá vált, amikor röviddel bebörtönzése után, 1951. március 31-én a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlésének Elnöksége a szervezési és működési szabályzat jóváhagyásával maga hozta létre a Statusul Romano-Catolic din Republica Populară Română (Román Népköztársaság-beli Római Katolikus Státus) intézményét. A kommunista hatalom ettől az általa létrehozott Státus intézményétől egy, a saját felügyelete alatt álló, Rómától független, nemzeti egyház létrehozását remélte, ami azonban a papság Róma-hűsége miatt nem valósult meg. Vö. *A Római Katolikus Státus kolozsvári közgyűlése*, Kiadja a Római Katolikus Státus Igazgatótanács, Kolozsvár, 1951.

jogfolytonossági alapon történő újraindítását”.⁷ Ugyancsak elrendelte a közgyűlés későbbi összehívását, igazgatótanács kinevezését, a tevékenység megszervezését és a szabályzatnak a kor követelményei szerinti kidolgozását. Úgy tűnt, minden ott folytatódhat, ahol 1948 augusztusában abbamaradt.

A Státus – Egyházmegyei Tanács 1991. március 9-i és április 8-i alakuló gyűlése

A püspök március 1-jei keltezéssel nyolc-nyolc egyházi és világi személyt hívott meg március 9-re a gyulafehérvári püspöki palota tanácstermébe az Egyházmegyei Tanács ideiglenes igazgatótanácsának alakuló gyűlésére. A meghívóval együtt megküldött egy rövid tanulmányt a Tanács történetéről, valamint egy szervezeti szabályzattervezetet tudomásulvétel és esetleges módosításra irányuló javaslattétel végett. A klerikus meghívottak az egyházmegye felső vezetéséből, illetve a főesperesek közül kerültek ki. A laikusok esetében a kiválasztás esetleges volt.⁸

Az ideiglenes igazgatótanács alakuló gyűlését a következő szavakkal kezdte a püspök: „Kedves Testvéreim Krisztusban! Testvéreimnek mondom, mert világi hívek és papok együtt alkotjuk az

7 Gyulafehérvári Érseki Levéltár. Püspöki iratok (a továbbiakban GYÉLPI), 2561. d. 5. csomó 510/1991: *Határozat az Egyházmegyei Tanács újraindításáról*.

8 Ez azért említésre méltó, mert mind a történelmi Státus, mind pedig az 1932. évi Accord által Egyházmegyei Tanácsá átkeresztelt tanács közgyűlési tagsága a mindenkorai szabályzatok szerint megállapított algoritmus szerint szerveződött. A főbb klerikusok mellett az egyházmegyéhez tartozó patrónusokból, valamint a gazdasági és jogi-politikai felső vezetés, illetve az oktatás vezéregyéniségeiből állt. A Státus 1873. évi újjászervezésétől kezdődően a közgyűlés és az igazgatótanács, de az Egyházmegyei Tanács esetén is az igazgatótanács mindig szigorúan 1/3 egyházi és 2/3 világi krisztushívóból állt. Az Egyházmegyei Tanács szabályzatát maga a Szentszék állapította meg az Accord integráns részeként. Vö. *A Gyulafehérvári Latin Szertartású Katholikus Egyházmegye Tanácsának szabályzata*, XV. Szakasz, KKE/II. 31.

egyházban Krisztus titokzatos testét.”⁹ Nyilvánvalóan a II. vatikáni zsinat által ihletett szavak ezek, bár a Státusban a klerikusok és laikusok egyenlősége négy évszázaddal előzte meg a zsinatot.

A gyűlést jól átgondolt módon szervezték meg. A Veni Sancte szentmise, a Szentlélek segítségül hívása és a püspök köszöntője után Páll Gyula világi elnökségre felkért nyugalmazott ügyész egy programbeszédben az Egyházmegyei Tanács jogi helyzetét körvonalazta, ami „egy hosszú történelmi fejlődés nyomán kialakult egyházi, erkölcsi és közjogi személy”.¹⁰ A titkári feladatokkal megbízott Jakab Gábor kolozsvár-kerekdombi plébános röviden ismertette az 1948-as felfüggesztés utáni történeti eseményeket. Dr. Jakab Antal nyugalmazott püspök mint a Tanács korabeli történetének tanúja ezzel egybehangzóan osztotta meg tapasztalatait: „Az állami hatóságok arra törekedtek, hogy egy Rómától független nemzeti egyházat létesítsenek.”¹¹ Ezt követően Csató Béla püspöki helynök a II. vatikáni zsinatnak a világi hívek apostolkodásáról szóló *Apostolicam Actuositatem* kezdetű dekrétuma és Szent II. János Pál pápa *Christifideles Laici* szinódus utáni apostoli buzdítása alapján tartott rövid teológiai útmutatást. Újólág kihangsúlyozást nyert, hogy a laikus híveknek az egyház életébe való aktív bekapcsolása tekintetében a Státus évszázadokkal megelőzte korát.

A továbbiakban Páll Gyula világi elnök a gyakorlati tennivalókat ismertette. A különböző feladatkörök betöltésére szakbizottságok felállítását javasolta. Eszerint a gazdasági bizottság feladata lenne a Státus gazdasági helyzetének felmérése, minden ingó és ingatlan, a földtörvény alapján visszakapható vagyon felkutatása.¹² A tanügyi

9 GYÉLPI, 2561. d. 5. csomó 510/1991: *Az Egyházmegyei Tanács 1991. március 9-én tartott alakuló gyűlésének jegyzőkönyve.*

10 Uo.

11 Uo.

12 Az 1948-as államosítást követően a korábban kezelt mintegy 70 ingatlant (ezek közül hét Státus-főgimnáziumot) az Egyházmegyei Tanács elveszítette. Az egyház birtokába, illetve használatába egyetlen ingatlan, egy kolozsvári belvárosi palota került vissza. Ennek története is rendkívül érdekes. Miután az állami hatóságok különböző ráhatással elérték, hogy néhány klerikus és laikus 1951. március 15-re Kolozsvárra „Státusgyűlést” hívjon össze, és kezdeményezze a Romániai Római Katolikus Státus

bizottság feladata lenne az egyházi iskolák számbavétele, dokumentumaik felkutatása, valamint monográfiák elkészítése. Ugyancsak sürgető feladata az iskolák visszaszerzésének előkészítése. A jogügyi bizottság munkaköre a működési szabályzat véglegesítése, a Szentszék és a román kormány általi elismertetése, illetve – szükség esetén – bejegyeztetése. A tervezet szerint az ügyigazgatási bizottság hatáskörébe tartozna a Státus régi irattárának felkutatása és visszaállítása, az új igazgatási felépítés megtervezése. A szervezőbizottság feladata lenne, hogy a különböző szakterületeken jól felkészült szakembereket kutasson fel, a státustagságra javaslatot tegyen és a választásokat előkészítse.

Miután a javaslat elfogadást nyert, a püspök kérte a tagságot a szakbizottságokba való munkavállalásra. A jelenlévők magukon kívül további alkalmasnak tartott klerikusok és laikusok személyére is javaslatot tettek.

Jakab Gábor kérésre vállalta, hogy a Kolozsváron a Szent Mihály-plébánia adminisztrálásában lévő hajdani ingatlanban megszervezi az Egyházmegyei Tanács irodáját, és alkalmas alkalmazottakról is gondoskodik. Ezzel kapcsolatban bontakozott ki egy olyan eszmecsere, amely hosszú időre megpecsételte a „jogfolytonossági alapon” újraindított Egyházmegyei Tanács sorsát. Két egymással szembenálló álláspont körvonalazódott. Egyesek, főként a laikusok közül a román jogrendben való elismertetés szükségességét képviselték, míg a klerikusok ezzel szemben a törvényes működést a jogfolytonosság hangsúlyozásával látták megalapozottnak. Végül ez utóbbi álláspont nyert megerősítést.

A továbbiakban Páll Gyula világi elnök pontról pontra felolvasta a szabályzattervezetet, amit kisebb módosításokkal elfogadott az

megalapítását, a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlésének elnöksége a 83/1951. március 31-i számú dekrétummal jóváhagyta az újonnan alapított Státus szervezési és működési szabályzatát. Ez a békepapi kezdeményezés visszakapott az államosított egyházi vagyontól tizenkét épületet Kolozsváron. Mivel a mozgalom nem teljesítette a hozzá fűzött reményeket, végül is ezek közül egy maradt a kommunista Státus birtokában. Ennek intézését – miután 1986-ban az intézményhez köthető utolsó személy, a titkár is lemondott – a püspök 1986. november 10-i 2431. szám alatt kelt levelével a kolozsvári Szent Mihály-plébániára bízta.

ideiglenes igazgatótanács. Ez alapvetően a korábbi Státus, illetve főként az Egyházmegyei Tanács szabályzatának a korszerűsített változata volt.

Az elnöklő püspök a gyűlés befejezéseként szóban meghívta a tagokat a következő, április 8-án délelőtt 10 órakor ugyancsak a püspöki székhelyen tartandó gyűlésre. Erre a jegyzőkönyv tanúsága szerint az első gyűlés résztvevőin kívül további egy-egy klerikus és világi tag is meghívást kapott.¹³

Első napirendi pontként felolvasták az előző gyűlés jegyzőkönyvét. A javak feltérképezése kapcsán kifejtésre került, hogy az érvényben lévő földtörvény a nagybirtokok visszaszolgáltatására nem tér ki. A kormányhoz intézett memorandummal lehetne kérni az egyházi birtokviszonyok rendezését. Addig is a plébánosok segítségével a megyei kataszteri, illetve községi hivataloknál lévő nyilvántartásokból kellene a pontos helyzetet tisztázni. Elhangzott javaslat arra vonatkozóan is, hogy a tanügyi bizottságnak fel kellene mérnie az ingatlanok pontos értékét, és hogy mennyi befektetést igényelnének, illetve hogy meg kellene határozni a konkrét szükséglet, hogy csak azt kérje vissza a Tanács, amire szüksége van, a többire kérjen kártérítést. A bizottság a döntés érdekében elkészít egy legalább hozzávetőleges felértékelést.

A világi elnök ismertette az előző gyűlés javaslatai által kiegészített szabályzat pontos szövegét. Ismét paragrafusról paragrafusra felolvasta, hogy a szöveg minél tökéletesebb lehessen. Ezt követően a tanács úgy döntött, hogy Márton Áron püspök dekrétumát, Bálint Lajos határozatát, valamint a statútum szövegét olasz fordításban megküldik a Szentszéknek. A Vallásügyi Államtitkárságnak csak a szabályzat módosítását jelentik be.

A következő gyűlés időpontjával kapcsolatban megállapítják, hogy arra „egyhamar nem kerülhet sor a különböző elfoglaltságok miatt”.¹⁴ Ezzel a megjegyzéssel a levéltár tanúsága szerint tíz évre lezárult a nagy lendülettel elindított Egyházmegyei Tanács ügyintézése. Időközben volt ugyan néhány szórványos levélváltás, főként a

13 GYÉLPI, 2561. d. 5. csomó 510/1991: Az Egyházmegyei Tanács 1991. április 8-án tartott gyűlésének jegyzőkönyve.

14 Uo.

kolozsvári ingatlan egy-egy lakrészével kapcsolatban, és az időközben lemondott Jakab Gábor titkár helyére dr. Czirják Árpád kapott titkári kinevezést,¹⁵ de lényeges előrelépés a Státus – Egyházmegyei Tanács ügyében nem történt. Igaz, az iskolaépületek és a nagybirtokok visszaszolgáltatására vonatkozó törvényi keret kidolgozása állami részről is elhúzódott.

A lefordított dokumentumokat a következő év július 3-án 1542/1992. szám alatt továbbította a püspökség az apostoli nunciuson keresztül a Szentszéknek.¹⁶ John Bukovsky nuncius július 15-én 880/1992. szám alatt egy lakonikus leiratban megköszönte a „küldött dokumentációt”.¹⁷ Sajnos a bejelentés megtörtént ugyan, de nem követte kérés az egyházmegye részéről, hogy a Vatikán képviselőjében az 1932-es Accord alapján jelezze a román kormány fele az Egyházmegyei Tanács újjáalakulását.

Az 1993-as évből a továbbiakban az Egyházmegyei Tanáccsal kapcsolatban a Gyulafehérvári Érseki Levéltárban már csak a „státusi javak tulajdonjogáról vélekedő román újságcikkeket”¹⁸ olvashatunk, de további ügyintézésről forrásokat nem találunk.

Legközelebb 1998-ban, a papi szenátuson merül fel ismét az Egyházmegyei Tanács ügye. Erre hivatkozik dr. Czirják Árpád érseki helynök, kolozsvári főesperes-plébános egy, az érseknek címzett levelében, hogy a „jelenlévők sajnálattal állapították meg, hogy a Státus újraindítása óta érdemben nem történt semmi”. Ugyanakkor megjegyzi, hogy „meglepő, hogy a főpásztor kérésére senki nem vállalta a Státus ügyeinek intézését”.¹⁹ Felajánlja, hogy felvállalja az ügyintézés, felállítja a kolozsvári irodát, amennyiben elnöki

15 GYÉLPI, 2645. d. 5. csomó 798/1998: *Az Egyházmegyei Tanács helyzete: Czirják Árpád titkári kinevezése 510/1991. szám alatt.*

16 GYÉLPI, 2573. d. 5. csomó 1542/1992: *Egyházmegyei Tanács (Státus) újraindítását a Szentszéknek bejelentjük.*

17 Vö. uo.

18 GYÉLPI, 2585. d. 5. csomó 2792/1992: *Státusi javak tulajdonjogáról vélekedő román újságcikkek.*

19 Gyulafehérvári Érseki Levéltár, Érseki Hivatal Iratai, (a továbbiakban GYÉLÉHI) 2645. d. 5. csomó 978/1998: *Egyházmegyei Tanács helyzete.*

megbízást kap.²⁰ Az érsek postafordultával felkérte, hogy „a már kinevezett tagokkal konzultálva, tegyen javaslatot új és alkalmas tagok kinevezésére és egy minél előbbi státusgyűlés összehívására”.²¹

A megbízás szerinti eljárás nem történt meg, de mivel felmerült, hogy a kolozsvári esperes-plébános által kezelt kolozsvári, Szent-egyház (Iuliu Maniu) utcai hajdani Státus-ingatlan kezelése alkalmasabban történne az érsekség gazdasági igazgatósága felügyeletével, az érsekség adminisztrátort alkalmazott, és az ingatlan kezelését rendkívül határozott leiratban saját hatáskörbe vonta.²²

A Státus – Egyházmegyei Tanács 2001. május 21-i alakuló gyűlése

A levéltárban a következő Egyházmegyei Tanácsot érintő ügyirat a 2001. május 5-én keltezett harminc meghívó, melyben Jakubinyi György érsek május 21-re újírolag összehívja „az ideiglenes Igazgató Tanácsot, más alkalmas személyekkel együtt [...] Erre azért van haladéktalanul szükség, mert a 10/2021-es törvény lehetőséget biztosít a státusi ingatlanok visszaigénylésére. Ez a határidő folyó év augusztus 8-val lejár. Addig kell intézni a törvényes bejegyzést és a jogi személyiség megszerzését.”²³

2001. május 21-én az érsek, az általános helynök és a jogtanácsos, valamint hét egyházi és öt világi ideiglenes igazgatótanácsos,

20 Itt meg kell jegyeznünk, hogy Czirják Árpád részéről egy kissé mondvasználtnak tünnek a felvetések, hiszen 1991. november 18-án, Jakab Gábor titkár lemondása után – amint a levélben maga is megjegyzi – már titkári megbízást kapott, és bár igaz, hogy nem titkári feladat volt, de Jakab Gábor mint kolozsvári illetőségű vállalta a maga idejében a kolozsvári iroda megszervezését, amit Czirják Árpádnak a megbízás átvételével lehetett, illetve kellett volna továbbvinnie.

21 GYÉLÉHI, 2645. d. 2. csomó 978/1998: *Jakubinyi György érsek levele Czirják Árpádnak.*

22 GYÉLÉHI, 2695. d. 2. csomó 2219/2001: *A Főhatóság 918/1998. sz. leirata Dr. Czirják Árpád érseki helynök, kanonok, főesperes plébános részére.*

23 GYÉLÉHI, 2695. d. 5. csomó 900/2001: *Meghívó a 2001. május 21-ei Státusgyűlésre.*

továbbá öt egyházi és hat világi meghívott tag jelenlétében (további két egyházi és négy világi személy igazoltan hiányzott) azonos napirendi pontokkal, mint 1991-ben, újrakezdődött a gyűlés: érseki köszöntő, történelmi visszatekintés, vita, hogy a Státus – Egyházmegyei Tanács az Accord alapján létező egyházi intézmény vagy az állami törvények szerint megalapítandó intézmény, feladatok körvonalazása.

A gyűlés keretében a jogtanácsos beszámolt arról, hogy Kolozsváron működik ugyan egy iroda, amely bejegyzési számmal és bélyegzővel rendelkezik, de törvénytelenül működik. Az ingatlanok visszaszolgáltatásával kapcsolatban megjelent 10-es törvény sürgeti a jogi helyzet megoldását. A gyűlésre készülve az alapítványokra vonatkozó 26/2000. törvény alapján összeállította a Státus új statútumát. Mint a levéltári anyagból kitűnik, egy 2001. április 30-án iktatott kéressel az igazságügyi minisztériumból megkérte a Státusul Romano-Catolic din România – Romániai Római Katolikus Státus Alapítvány név levédését is a létrehozandó alapítvány számára.

Most is, mint korábban a Státus – Egyházmegyei Tanács jogállásával kapcsolatban kibontakozó vitában, többen az Egyházmegyei Tanács mint egyházi intézmény fenntartását szorgalmazták. A gyors ügyintézés érdekében felmerült ugyan egy ideiglenes, alternatív Státus-alapítvány alapításának az ötlete, de ezt elutasították. Dr. Hajdu Gábor miniszter vállalta, hogy amennyiben az Egyházmegyei Tanács székhelye Csíkszeredában a segédpüspöki hivatalban lesz, „6 hét alatt eléri az Egyházmegyei Tanács bírói határozattal történő szentesítését”,²⁴ melynek működése az 1932-es alapszabályra épülne. A megjelentek szívesen fogadták a javaslatot abban a reményben, hogy ezzel az ügy kimozdul a holtpontról.

A gyűlés végén az érsek felkérte az ideiglenes igazgatótanácsai tagokat, hogy továbbra is vállalják a tagságot, majd a megjelent meghívottakat is felkérte a tagság vállalására. Mindannyian vállalták.

Az igazgatótanács tagjai közül egy szűkebb, öttagú ügyintéző tanácsot választott. Mivel Léstyán Ferenc korábban kinevezett elnök

24 GYÉLÉHI, 2695. d. 5. csomó 2207/2001: *Státus jogi személyiségének igazolása: A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegyei Tanács (Státus) 2001. május 21-én tartott gyűlésének jegyzőkönyve.*

korára való tekintettel felmentését kérte, az érsek egy későbbi időpontra ígért intézkedést az elnök személyét illetően, majd megköszönte a tagoknak a munkát.²⁵

A korábbi tíz év Státus – Egyházmegyei Tanáccsal kapcsolatos mulasztásaira egyetlenként Imecs László, az ideiglenes igazgatótanács tagja tett őszinte utalást, amikor a meghívóra küldött válaszlevelében, melyben felmentését is kérte, így nyilatkozott: „Ugyan megtisztelőnek tartom a bizalmat és a meghívást a 900/2001. számú levélben közöltek szerint, ugyanakkor részben hibásnak is érzem magam az elmúlt tíz év mulasztásaiért. Úgy gondolom, hogy mint az ideiglenes igazgatótanács tagja többet kellett volna foglalkoztasson a szóban forgó kérdés.”²⁶

A gyűlést követően a tett ígérete szellemében Hajdu Gábor miniszter kezdeményezte a csíkszeredai törvényszéken az 1932. május 30-án a Szentszék és a román kormány által aláírt Accorddal létrehozott Gyulafehérvári Latin Ritusú Egyházmegyei Tanács és a csíkszeredai segédpüspöki hivatal címén létező Egyházmegyei Tanács azonosságának megállapítását. A civil eljárás keretében törtenő megállapításra a csíkszeredai törvényszéken 2001. augusztus 1-jén megtartott tárgyaláson került sor.

A továbbiakban azonban a döntés írott malasztnak bizonyult, mert egyfelől a visszaszolgáltatások az Egyházmegyei Tanács részére továbbra is áthághatatlan akadályokba ütköztek, másfelől a „jogfolytonossági alapon” újjászervezett Egyházmegyei Tanács még törvényszéki döntés által megerősítve sem találta meg a román jogrendben a jogi státusát. És ezt eszerint kezelte az eltulajdonított egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásával foglalkozó bizottság csakúgy, mint a különböző szintű törvényszékek, annak ellenére, hogy a Gyulafehérvári Főhatóság az Egyházmegyei Tanács számára a kultuszminisztériumtól külön az egyházi ingatlanok adminisztrálására

25 Vö. uo.

26 GYÉLÉHI, 2695. d. 5. csomó 900/2001: *Státus ügyek (újjászervezése): Imecs László 2001. május 10-i válaszlevele a 2001. május 21-ei gyűlésre küldött meghívóra.*

alkalmas intézményi jogi személyiség igazolását kérte²⁷ és meg is kapta.²⁸ Éppen ezért 2005-ben egy újabb, az előző két alakuló gyűléshez hasonló gyűlés vált szükségessé.

A Státus – Egyházmegyei Tanács 2005. június 21-i alakuló gyűlése

A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Karának tanárai 2005-ben egy alapítványt kívántak létrehozni a teológia kar támogatására. A teológia kar az egyház által erre a célra felajánlott, hajdani Státus-ingatlanban, a kolozsvári Szent-egyház (Iuliu Maniu) utca 5. szám alatt működött. Az alapítvány létrehozási folyamata során vált nyilvánvalóvá, hogy az egyetlen hajdani Státus-ingatlan, mely a gondviselés különös intézése alapján egyházi fennhatóság alatt maradt, telekkönyvileg a rendszerváltás után 15 évvel is még mindig a román állam nevén szerepelt, és így nem lehetett erre a címre az alapítványt bejegyeztetni. A helyzetből adódóan a soron következő papi szenátusra a kar tanárai javaslatot juttattak el *Javaslat a Főegyházmegye 2005. április 6-i szenátusi gyűlésére a „Státus-ügy” végleges intézésére vonatkozóan* címen. Az indoklás világos és szemrehányó-számonkérő volt, mert amint fogalmaznak, „egy, évek óta személyi érdekek és érdektelenségek, valamint egyéni ambíciók és tehetetlenségek miatt halódó ügyről van szó, amelynek rendezetlensége nagymértékben károsítja, vagy károsíthatja az egyházmegye vagyónát”. A javaslat a felelősséggel kapcsolatban is fogalmaz meg kérdéseket: „...a Státus-vagyon kezelésével kapcsolatban tapasztalt gazdátlanság ilyen jelei miatt, az 1279. kán. 1. § szellemében felmerül a kérdés: ki az, aki a javak (nem csupán néhány, a kolozsvári státusiroda, hanem az állam és

27 GYÉLÉHI, 2714. d. 5. csomó: A Gyulafehérvári Érsekségnek P.K. 979 – 2002. sz. alatt a kultuszminisztériumhoz intézett megkeresése az Egyházmegyei Tanács jogi személyisége ügyében.

28 GYÉLÉHI, 2714. d. 5. csomó: A kultuszminisztérium C-1657/LDT/10.10.2002. számú válaszlevele az Egyházmegyei Tanács jogi személyisége ügyében.

a különböző plébániák adminisztrálásában lévőkre is gondolunk) kezelésére illetékes, ill. ki az, akihez a javak tartoznak. Ugyanakkor a vázolt helyzetben és emiatt érvényt kellene szerezni a püspök ugyanezen paragrafus által biztosított közbelépési jogának, különös tekintettel az 1276. kán. 1. és 2. §-ban megfogalmazott felelősségére is.” Majd a javaslattevők megjegyzik, hogy a Státus-ügy rendezése érdekében „kíváncsós volna ugyanakkor a hatékonyság és az idők jeleinek figyelembevétele okán is a – Főhatóság által kitűnően gyakorolt – szubszidiaritás elvének és a kompetenciák világos meghatározásának és megosztásának az együttes alkalmazása”.²⁹ A papi szenátus a javaslatot napirendre tűzte. A tárgyalás során Jakubinyi György érsek szomorúan sommázta a helyzetet, amikor megjegyezte, hogy „rendezni kellene a Státus ügyét, de kell ehhez egy olyan személy, aki ezt felvállalja, áttanulmányozza, magáévá teszi és lelkesen szervezi. A Sematizmusban szerepel egy Státus, de ez nem létezik. A káptalan is papíron működik, de a valóságban nincs semmi.”³⁰ Ez a kijelentés is jól mutatja a régi, nagy múltú egyházi intézményrendszer megváltozott körülmények közötti újraindításának nehézségeit.

A tárgyalások végén a papi szenátus javaslata alapján Jakubinyi György érsek Csiszér Albert-András pápai prelátus, brassói-belvárosi főesperest bízta meg a Státus – Egyházmegyei Tanács újjászervezésének feladatával.

A felkérést követően Csiszér Albert-András prelátus 2005. május 12-én az érseknek címzett levelében közli az elképzeléseit az újraindítást, illetve működtetést illetően. A tagság kiválasztása szempontjából irányadónak tartja, hogy „a Státus vagyoni leltárából kitűnik, hogy mely plébániákon van ingatlanja, és azokat a plébánosokat látnám helyesnek kinevezni”, vagy ha „az illető plébánost a Főpásztor alkalmatlannak látná, akkor a legközelebbi főesperest”. A

29 GYÉLÉHI, 2756. d. 5. csomó 370/2005: A Teológia Kar tanárainak 97/2005. március 23. sz. alatt felterjesztett javaslata a főegyházmegye 2005. április 6-i szenátusi gyűlésére a „Státus-ügy” végleges intézésére vonatkozóan.

30 GYÉLÉHI, 2756. d. 4-5. csomó 370/2005: Főegyházmegyei Papi Szenátus 2005. április 5-én tartott tavaszi ülésének jegyzőkönyve, V. pont.

továbbiakban utal arra is, hogy cél az, hogy a Státus „a régi méreteiben álljon vissza, de akkor is az idők megkívánta változásokkal”.³¹

Miután június 21-én 10 klerikus és Hajdu Gábor miniszter mint ügyvéd személyében nevesítette az ügyintézésre jelölt tanácsstagokkal kapcsolatos javaslatát, akikkel „a Státus ideiglenes működtetését elképzelte”,³² a Főhatóság megküldte a kinevezéseket, és a tanácsot 2005. július 12-én 10 órára az érseki palota nagytermébe értekezletre hívta össze.

A gyűlés döntést hozott arról, hogy alapítvány formájában Statusul Romano-Catolic din Transilvania – Erdélyi Római Katolikus Státus néven alapítványt hoz létre. A jelenlévők megválasztották a létrehozandó alapítvány igazgatótanácsát. Megválasztották az igazgatótanács elnökének Csiszér Albert-András főesperest, alelnöknek dr. Holló László kolozsvári teológiai tanárt, titkárnak pedig Darvas-Kozma József csíkszeredai plébánost. Az alelnök, mint egyetlen kolozsvári illetőségű – mivel hagyományosan Kolozsvár volt a Státus központja, és itt állították fel az irodáját is –, ügyvezetői megbízást kapott. A továbbiakban felgyorsultak az események, és a tervezett alapítványt 2005. november 24-én bejegyezte a kolozsvári törvényszék. Alapítványként azóta is működik. Időközben közgyűlése további tagokkal 21 személyre bővült, majd a 2020-as átalakítás során 15 személyből áll, kialakítva a hagyományos, 1/3 klerikus és 2/3 laikus összetételt.

31 GYÉLÉHI, 2756. d. 4-5. csomó 590/2005: *Csiszér Albert 2005. május 12-i felterjesztése az érseknek*. Hagyományosan, legalábbis az 1873-as újrászerveződésétől számítva, az Erdélyi Római Katolikus Státus mindig szigorúan vigyázva az 1/3 klerikus és 2/3 laikus összetételű arányra, 24 tagú igazgatótanáccsal és változó, 150-250 tagot számláló közgyűléssel működött. Vö. HOLLÓ, *A világiak által „vezetett” egyházmegye*, 106.

32 GYÉLÉHI, 2756. d. 4-5. csomó 590/2005: *Csiszér Albert 2005. június 21-i felterjesztése az érseknek*.

Összefoglalás

Jakubinyi György érsek megjegyzése, miszerint „rendezni kellene a Státus ügyét, de kell ehhez egy olyan személy, aki ezt felvállalja, áttanulmányozza, magáévá teszi és lelkesen szervezi”, beigazolódott. Sajnálatos módon a létrehozott alapítványnak sem sikerült a – gyakran kézi vezérlésűnek tűnő – román igazságszolgáltatásnak a visszaszolgáltatások során mutatott ellenséges magatartása miatt átütő sikert aratnia.

Tulajdonképpen a hajdani mintegy 70 államosított Státus-ingatlanból mindössze a hét ingatlant magába foglaló négy székelőföldi, hajdani Státus-főgimnázium épületegyüttest (a csíkszeredai Márton Áron és Segítő Mária gimnáziumok, a kézdivásárhelyi Nagy Mózes Elméleti Líceum, a marosvásárhelyi II. Rákóczi Ferenc Római Katolikus Teológiai Líceum és Unirea Gimnázium, valamint a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium), két hasznosító ingatlant és mintegy 330 hektár erdőt adminisztrál, melyek mindenikét még a Státus Alapítvány megalakulása előtt kapta vissza a katolikus egyház. Az alapítvány megalakulásától kezdődően az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásával foglalkozó bizottság a Státus Alapítvány 58 visszaigénylési kérését bírálta el, és ezeket kivétel nélkül minden esetben elutasította. Az alapítvány jogkövető magatartást tanúsítva, törvényszéken keresve igazát megtámadta ugyan a döntéseket, azonban minden esetben elveszítette azokat.

Ebben az áldatlan helyzetben a Szentszék közbelépésével lenne lehetőség a kilátástalanság feloldására. Szerződő félként, az 1932-es Accordnak kellene erélyes fellépéssel érvényt szereznie. Ez, bár kompromisszumok útján jött létre, világosan fogalmaz, amikor 5. cikkelyében megállapítja: „Mindazok a javak, amelyek 1932. január 1-én az 'Erdélyi Római Katolikus Státus' birtokában és kezelése alatt álltak, egyházi jellegű javak és eredeti rendeltetésüknek megfelelően fognak használatni, kizárólag csak a gyulafehérvári latin szertartású katolikus egyházmegye mai területén.”³³ A Státus

33 Accord. In: KKE/II, 22.

– Egyházmegyei Tanács így a tulajdonába jutva tudná betölteni aktív szerepét a Gyulafehérvári Főegyházmegye életében.

Bibliográfia/Bibliography

A Gyulafehérvári Latin Szertartású Katholikus Egyházmegye Tanácsának szabályzata, XV. Szakasz, KKE/II. 31.

A Római Katolikus Státus kolozsvári közgyűlése, Kiadja a Római Katolikus Státus Igazgatótanács, Kolozsvár, 1951.

Gyulafehérvári Érseki Levéltár. Érseki Hivatal Iratai, [GYÉLÉHI]:

2645. d. 5. csomó 978/1998: *Egyházmegyei Tanács helyzete*.

2645. d. 2. csomó 978/1998: *Jakubinyi György érsek levele Czirják Árpádnak*.

2695. d. 2. csomó 2219/2001: *A Főhatóság 918/1998. sz. leirata Dr. Czirják Árpád érseki helynök, kanonok, főesperes plébános részére*.

2695. d. 5. csomó 2207/2001: *Státus jogi személyiségének igazolása: A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegyei Tanács (Státus) 2001. május 21-én tartott gyűlésének jegyzőkönyve*.

2695. d. 5. csomó 900/2001: *Meghívó a 2001. május 21-ei Státusgyűlésre*.

2695. d. 5. csomó 900/2001: *Státus ügyek (ujjászervezése): Imecs László 2001. május 10-i válaszelevele a 2001. május 21-ei gyűlésre küldött meghívóra*.

2714. d. 5. csomó: *A Gyulafehérvári Érsekségnek P.K. 979 – 2002 sz. alatt a kultuszminisztériumhoz intézett megkeresése az Egyházmegyei Tanács jogi személyisége ügyében*.

2714. d. 5. csomó: *A kultuszminisztérium C-1657/LDT/10.10.2002 számú válaszelevele az Egyházmegyei Tanács jogi személyisége ügyében*.

2756. d. 4-5. csomó 370/2005: *Főegyházmegyei Papi Szenátus 2005. április 5-én tartott tavaszi ülésének jegyzőkönyve*, V. pont.

2756. d. 4-5. csomó 590/2005: *Csiszér Albert 2005. június 21-i felterjesztése az érseknek*.

2756. d. 4-5. csomó 590/2005: *Csiszér Albert 2005. május 12-i felterjesztése az érseknek*.

2756. d. 5. csomó 370/2005: *A Teológia Kar tanárainak 97/2005. március 23 sz. alatt felterjesztett javaslata a főegyházmegye 2005. április 6-i szenátusi gyűlésére a „Státus-ügy” végleges intézésére vonatkozóan.*
- Gyulafehérvári Érseki Levéltár. Püspöki iratok [GYÉLPI]:
2561. d. 5. csomó 510/1991: *Határozat az Egyházmegyei Tanács újra-indításáról.*
2561. d. 5. csomó 510/1991: *Az Egyházmegyei Tanács 1991. március 9-én tartott alakuló gyűlésének jegyzőkönyve.*
2573. d. 5. csomó 1542/1992: *Egyházmegyei Tanács (Státus) újraindítását a Szentszéknek bejelentjük.*
2585. d. 5. csomó 2792/1992: *Státusi javak tulajdonjogáról vélekedő román újságcikkek.*
2645. d. 5. csomó 798/1998: *Az Egyházmegyei Tanács helyzete: Czirják Árpád titkári kinevezése 510/1991 szám alatt.*
- ALBERT András, Egyházi autonómiatörekvések a 17. század végi Erdélyben, *Jog – Állam – Politika*, 5.3 (2013) 45–56.
- HOLLÓ László, *A világiak által „vezetett” egyházmegye. Az Erdélyi Római Katolikus Státus társadalmi jelentősége I.*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2009.
- HOLLÓ László, Civil és egyházi világ összefonódása, *Civil Fórum* 10.3 (2009) 17–19.
- MARTON József, A katolikus egyház helyzete a kommunizmus idején Erdélyben, különös tekintettel a püspökökre, *Keresztény Szó* 21.3 (2010) 22–26.
- SZILÁGYI Sándor, [Az erdélyi cath. autonomia keletkezéséről], *Nemzet* 1889. május 23., 2418 (141), 2.